

МАНАСТИР САВИНА — Нови подаци о градњи —

У предјелу званом Савина, 2 km источно од Херцег-Новог, у чудесном приморском пејзажу смјештен је јединствени манастирски комплекс познат и ван граница наше земље. Њега чине: Велика и Мала црква посвећене Успењу Богородице, манастирска зграда — конак, и трећа, која је посвећена великом народном просвјетитељу Сави Немањићу — св. Сави Српском. Бисер градитељства међу споменутиим старим и новим здањима, који пливени својом монументалношћу, складом пропорција, игром и степеновањем маса, хармоничним, мирним, достојанственим, тотово строгим ликовним изразом, један је од најљепших објеката хришћанске православне сакралне каснобарокне архитектуре не само у Боки Которској него и на читавом јадранском приморју. Манастир Савина грађен је са прекидима од 1777. до 1799. године. На изванредан и непоновљив начин у себи је спојно све карактеристике каснороманског и византијског стила.

Многи записи, чланци, путописи, монографије и студије домаћих и страних аутора, почевши од 1839. године па до наших дана, били су посвећени манастиру Савина и његовој богатој ризници, која је стварана вијековима. Ствараоци из XX вијека предано и студносно су анализирали и детаљно описали архитектуру Велике цркве и сво богатство њеног блиставог интеријера. Под велом тајни минуваних вијекова једино су остали подаци о темељима — најнижим конструктивним елементима грађевине, чији је главни задатак да на себе преузму сав терет објекта и да га равномерно пренесу на темељно тло.

У књизи прихода устројеној још 1755. године, која се чува у вријелној, великој манастирској библиотеци могу се наћи многи занимљиви подаци о изградњи велике саборне цркве. Нажалост, нигаје није споменут начин темељења и тешкоће са којима су се сукобљавали градитељи приликом израде темеља за овај монументални објекат.

Захваљујући истражним радовима, који су претходили изради санационог елабората за овај значајни историјско-умјетнички споменик, који је у катастрофалном земљотресу од 15. априла 1979. године претрпио знатна и велика оштећења у конструктивном смислу, коначно је откривена и ова вјековна тајна.

Израдом грађевинских истражних јама (раскопи P1 — P5) утврђено је да је читав сјеверни зид манастира Савина фундиран на дрвеном роштиљу (сл. 1 и 2). То је прво откриће ове врсте у Боки Которској. Но, да пођемо редом. На основу података из Геомеханичког елабората поуздано знамо да је Велика црква подигнута на слабом тлу мале носивости. Судећи по налазима из раскопа то је било добро познато и њеним градитељима прије више од два вијека, који су пред почетак зидања камених темеља на дубини од 5,97 до 6,07 m од околног терена (мјерено у рововима на лицу мјеста), извршили вјештачко појачавање темељног тла једном добро познатом, али данас ријетко коришћеном методом компресије — сабијања, односно згушњавања слабог тла. То су постигали набијањем кратких шипова од храстовине, којом је овај дио Боке Которске био прекривен у то вријеме. Шипови су били промјера од 10 до 15 cm, дужине 70 cm, на међусобном осовинском растојању од 39 до 59 cm у подужном и 30 — 59 cm у попречном правцу у односу на ширину темељне стопе. Како је приказано нацртом, шипови су побијани у тјеме на не баш најидеалнијих равностраних троуглова, а на принципу распореда црно-бијелих поља на шаховској табли (сл. 3). Преко вертикално побијених шипова била је израђена платформа у виду роштиља од дрвених греда, која је служила као подлога за зидање темељне стопе, а затим и темељног зида (сл. 4). Роштиљ се састојао од три подужне греде ширине 15—20 cm, а висине 15—17 cm, на међусобном размаку од 17 до 24 cm. Споменуте греде лежале су на каменим плочама ширине 15—20 cm а дебљине 7 cm (сл. 5). Преко подужних полагане су и за њих учвршћиване равним засјеком попречне греде ширине 15—18 cm, висине 15—16 cm и дужине 1,20—1,22 m, на међусобном размаку од 38 cm. На мјестима укрштања греде су међусобно повезиване и учвршћиване жељезним клиновима ширине у круни 25 × 25 mm, а дужине од 200 до 400 mm (сл. 6). Простор између овако постављених греда добро је испуњаван каменом.

Истражним радовима и снимањем постојећег, боље речено затеченог стања у грађевинским јамама пронађени су: читави жељезни клинови, мањи комади дрвета, лијепо видљиви кружни отисци и правоугаони отвори који су остали у темељном тлу и темељној стопи на мјестима некадашњих дрвених шипова, подужних и попречних греда. Једино нема ни трага дрвеним талпама, које у овом случају сигурно нису ни постављане, а које су по

свему судећи, по познатој методи фундаирања на дрвеном роштиљу требале чинити саставни днв банкине на којој се даље зидало.

Међутим, сви дрвени шипови и остали дјелови роштиља потпуно су иструнули. Од њих је остао сачуван само сиво-бијели прах сличан пепелу. Баш овај посљедњи податак, који говори о нестанку цјелокупне дрвене конструкције роштиља, широм отвара простор безбројним питањима и занимљивим претпоставкама. Од низа претпоставки које су вриједне спомена извојили смо само двије. Прва, која није баш сасвим без основа, указује да су градитељи знали да ће дрвени роштиљ с временом сасвим нестати, али да неће бити ије утицати на стабилност објекта, па су га свјесно жртвовали. Пошто су ископи за темеље будућег храма започели 16. јануара, дакле у зимском периоду, када су кише у овим крајевима честе и када је терен потпуно расквашен и потоњен водом, градитељи су прибјегли употреби роштиља само да би брже и лакше „изашли“ из воде и блата, који су им у великој мјери отежавали тек започети посао у уским и дубоким рововима. Роштиљ, који је служио као подлога за зидање, уједно им је помогао да избјегну неједнака слијегања у току градње.

Друга претпоставка, која је по писцу ових редака далеко ближа истини, свједочи да је немар Велике цркве Корчуланин Никола Форетић добро знао гдје, када и на који начин се употребљавају дрвени шипови и роштиљ.

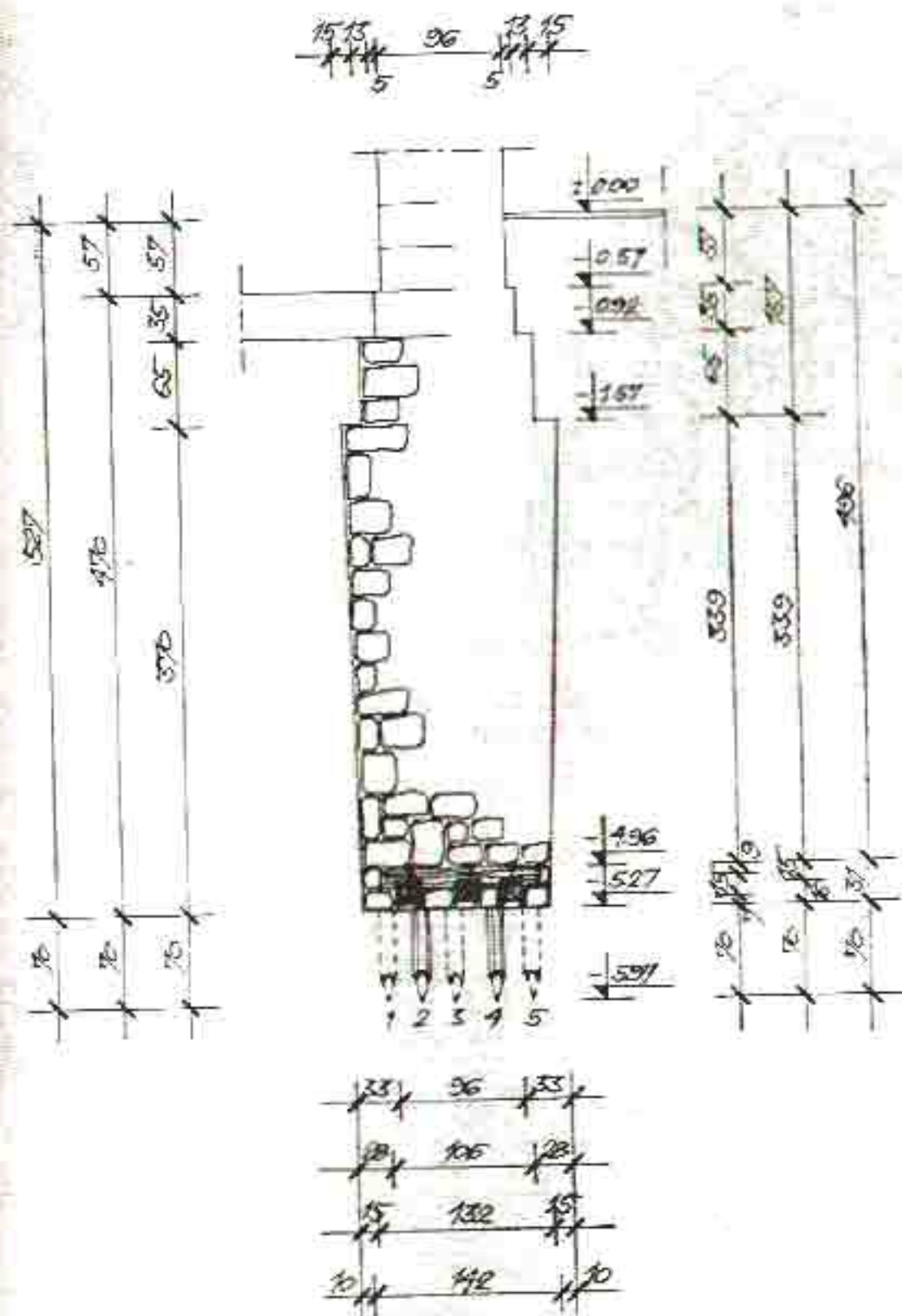
За присуство подземних вода у терену, на којем је подигнут објекат постоје повољни природни услови, што су потврдила и испитивања Завода за геолошка истраживања из Титограда и Геозавода из Београда, која су обављена у другој половини 1980. године. Током 1980. и 1981. године уграђени су и пијезометри: „Б-3“, „Б-9“, „Б-10“ код манастира (види сл. 7) и „Б-15“ код цркве св. Саве. Досадашња мјерења пијезометријског нивоа потврдила су да се подземне воде налазе на различитој дубини и то: код „Б-3“ на 7,90—7,97 м, „Б-9“ на 9,88 м, „Б-10“ на 15,68 м и код „Б-15“ на 9,08 м. Судећи по наведеном, приликом ископа темељних ровова градитељи су наишли на подземну воду на дубини од око 6,00 м. Међутим, то Форетића није изненадило, јер је из свог и искуства млетачких градитеља добро знао да дрво, које се налази стално у води или испод нивоа подземне воде представља практично трајан материјал. То га је и навело да оваје примијени раније описану дрвену конструкцију. Сада се намеће логично питање: због чега је тај роштиљ иструнуо? На ово питање није баш најједноставније дати прецизан и прави одговор. По мишљењу аутора овог кратког саопштења, који је имао ту срећу да буде у екипи стручњака која је извршила истражне радове, поремећај режима подземних вода изазван серијом земљотреса различитог интензитета, који су у неколико

наврата, кроз више од два вијека од почетка изградње манастира погађали ово подручје (два су била интензитета 9° МПС), довео је до денivelације подземних вода са ондашњих 6,00 m дубине на садашњих измјерених 7,90 — 15,68 m, што је проузроковало труљење наведене дрвене конструкције.

На крају да кажемо да је током истражних радова било направљено пет грађевинских раскопа (сл. 7). Описане конструкције пронађене су само у раскопима P1 и P2, који су били рађени уз сјеверни зид објекта. Само су у раскопу P2 попречне греде нађене на већем растојању. У раскопима P4, уз југоисточни зид апсиде и P5, уз југозападни зид звоника, темељи су рађени на истом материјалу. На овој страни објекта није се детаљније ни истраживало, јер није било довољно простора за нормалан рад, пошто је наг ом дијелу, готово цијелом дужином јужног зида цркве подигнут низ старих и вриједних гробница, које је током радова требало привремено измјестити. Радови на наведеном дијелу објекта биће довршени када се прибаве сагласности садашњих власника гробница и одобрења одговарајућих органа.

RASKOP 1.

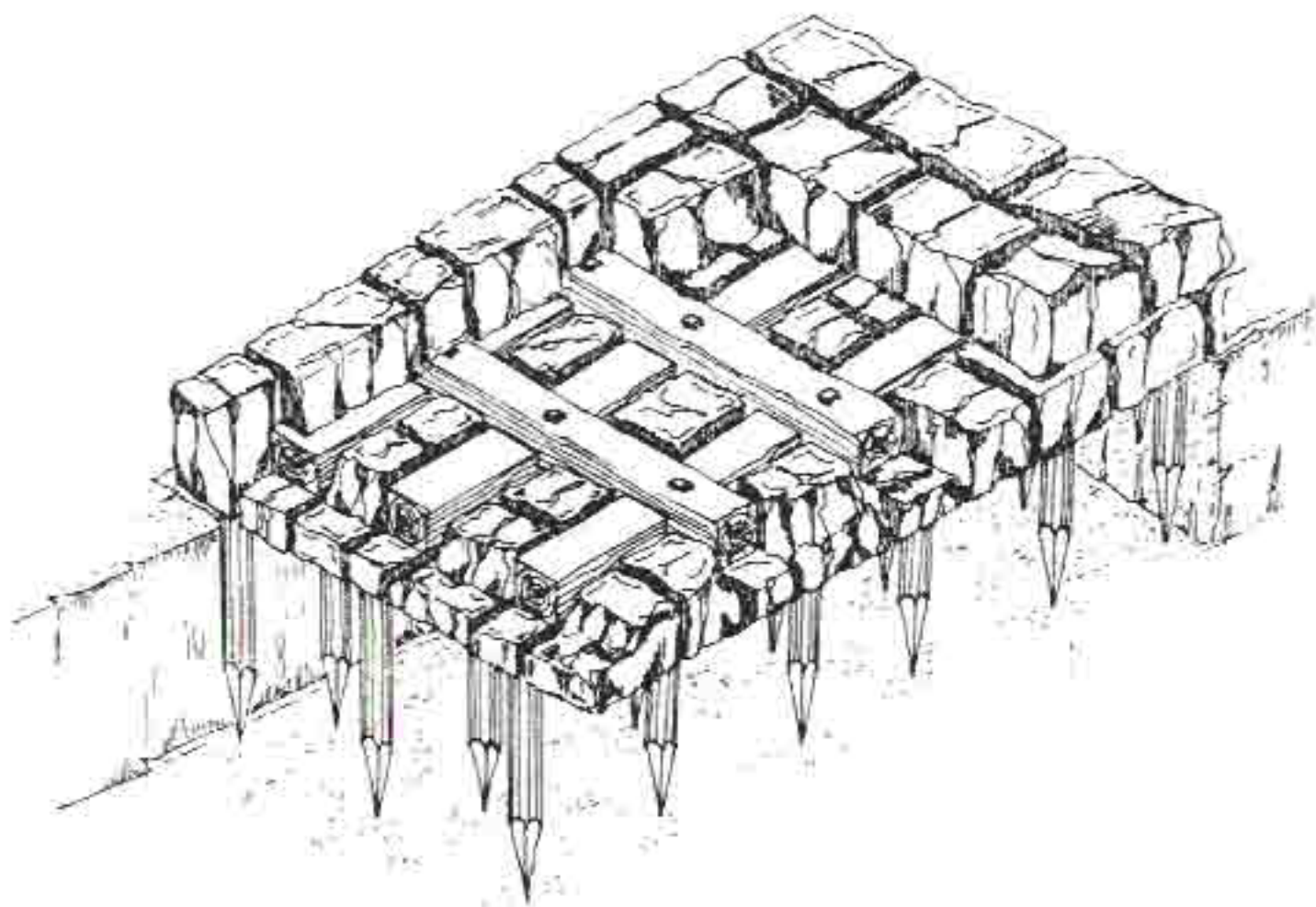
POPREČNI PRESJEK KROZ TEMELJ SJEVERNOG ZIDA R129

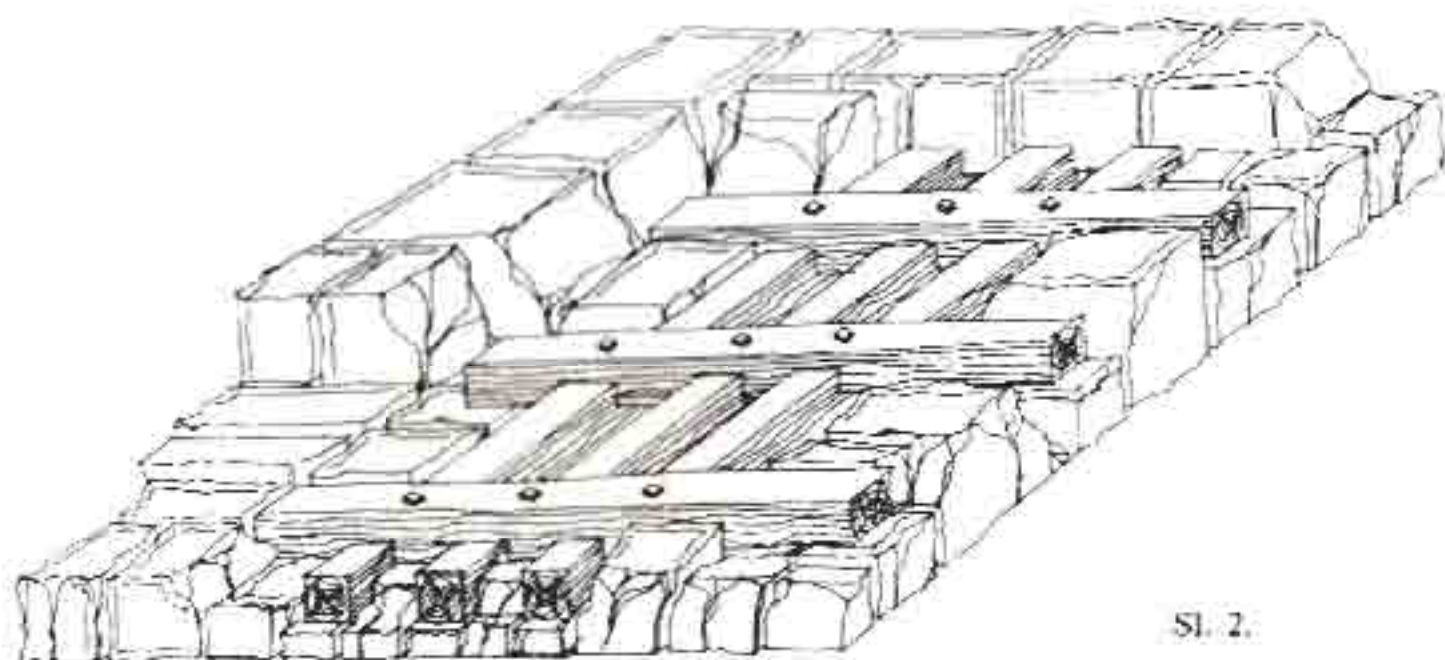
SNIMLJENO: SAVINA, 24. III. 1983 GOD.

Sl. 1.

RASKOP 1
AKSONOMETRIJSKI PRIKAZ

RASKOP 1
AKSONOMETRIJSKI PRIKAZ (REKONSTRUKCIJA)

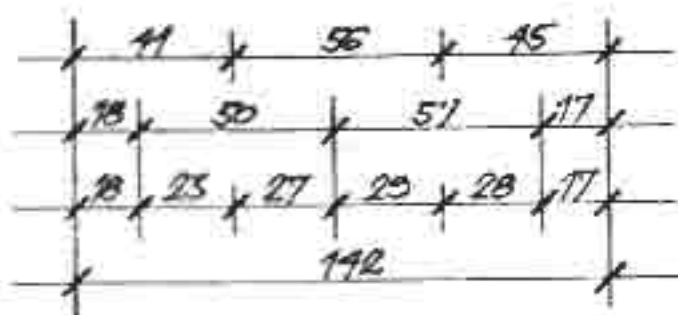
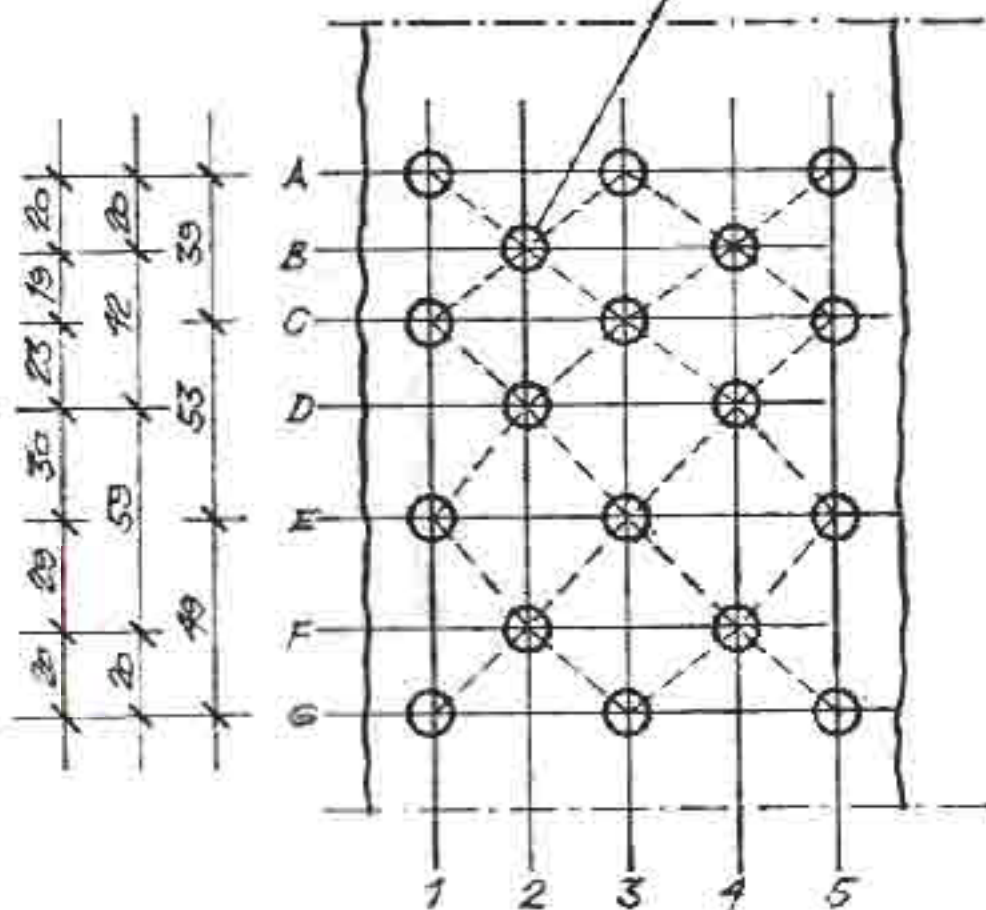

Sl. 2.

RASKOP 1.

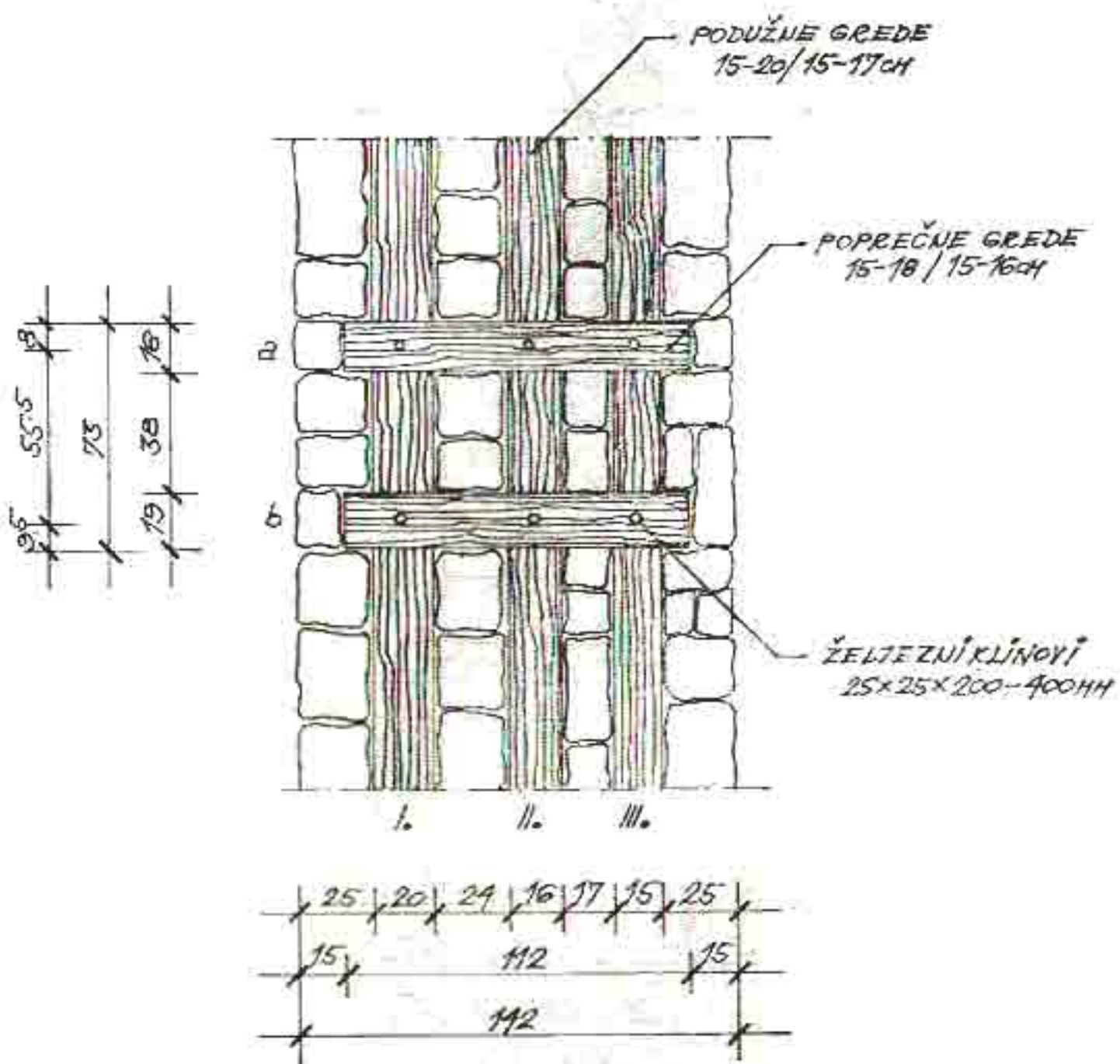
RASPORED ŠIPOVA 1:20

DRVENI ŠIPOVI
 ϕ 12-15cm, L=70cm

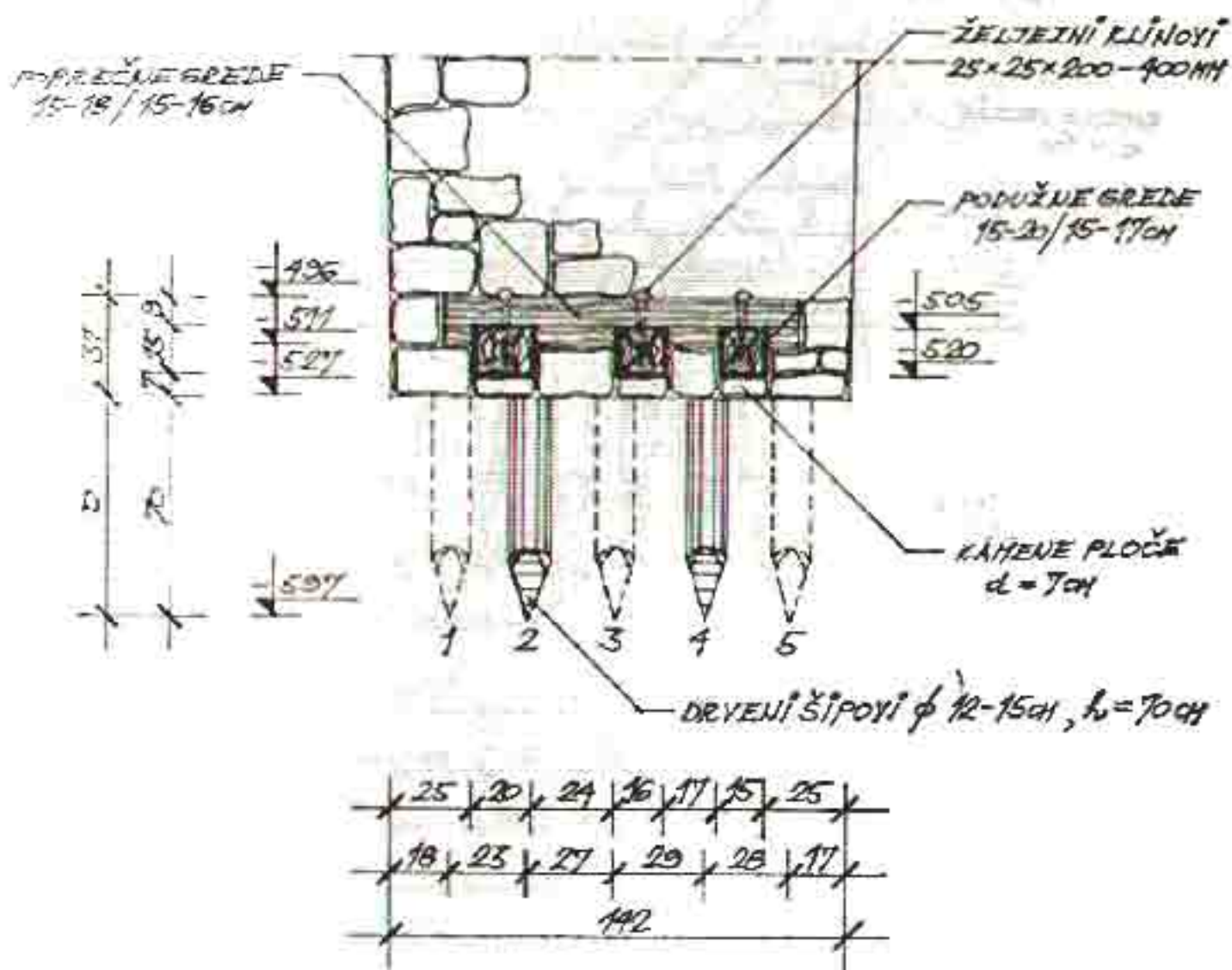
SUNIŠENO : SAVINA, 29. III. 1983 god.

RASKOP 1.
OSNOVA ROŠTILJA R 1:20

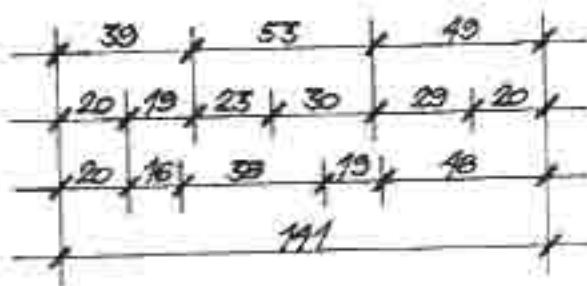
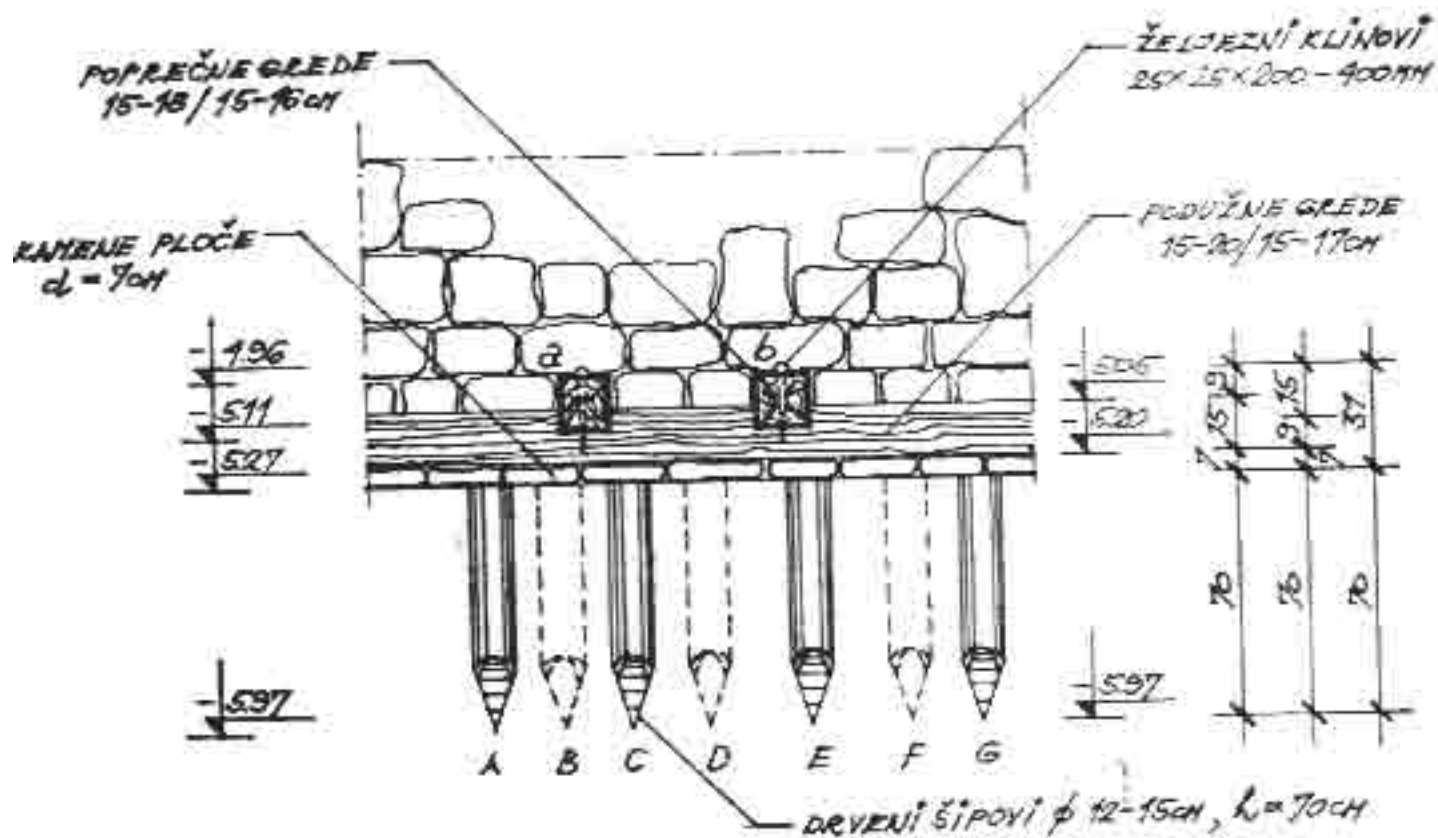
SNIMLJENO: SAVINA, 24. III. 1983 god.

RASKOP 1
 POPREČNI PRESJEK R 120

SNÍMLENO: SAVINA - 24. III. 1983 GOD.

RASKOP 1
 PODUŽNI PRESJEK R 120

SNIMLJENO: SAVINA, 24.11.1985 600.

RASKOPI 1-5
SITUACIJA 1:200

